

En *Adeu, Blancaneu* (Combel, 2022), Beatrice Allemaña dona veu a la reina, personatge venjatiu, narcisista però, sobretot, profundament infeliç.

TRASPASSAR ELS LÍMITS: QUAN LES IL·LUSTRACIONS PERTORBEN I COMMOUEN

Clara Berenguer

editora i membre de l'equip de Baba Kamo*

«Posar en imatges el que no pot ser vist i per tant dir el que d'altra manera no pot ser dit».

Russell Meares

Tot i les diferents versions de la Blancaneu que hi havia per casa, recorde especialment la gravació d'aquest conte clàssic que contenia un vell casset procedent de la factoria americana Disney. La meva germana i jo el sentíem una vegada i una altra, sense avorrir-nos-en. Gaudíem moltíssim d'aquesta narració oral: n'imitàvem els diàlegs, ens avançàvem als fets, cercàvem significats nous i, sobretot, construïem mentalment un relat on l'aparició de la reina malvada ho tornava tot negre. Molts anys després, i amb el descobriment d'*Adeu, Blancaneu* (Combel, 2022), la darrera publicació de Beatrice Allemaña, he tornat, de cop i sense esperar-m'ho, a la fos-

cor que em suggeria aquesta història emmagatzemada en una cinta magnètica i que, sorprenentment, s'allunyava tant de la lluminositat de les il·lustracions d'altres llibres que llegíem.

Retornar als contes de fades

Des del primer text dels germans Jacob i Wilhelm Grimm, publicat a Alemanya el 1812, són moltes les adaptacions que d'aquest conte de fades tradicional s'han fet, tot i que no totes han mantingut la mort violenta que Blancaneu infligeix a qui la fa patir. Altrament, captivada per l'essència més tèrbola de la narració clàssica dels Grimm, Alemanya es desprèn de les limitacions del llenguatge i del constrenyiment

* Festival i fira del llibre il·lustrat de València.

- literari que, de vegades, envaeix la literatura per a infants i joves, per a allunyar-se brutalment i de manera conscient de la sensibilització excessiva d'aquest conte, del final ensucrat i dels petons d'amor vertader a què ens han acostumat.

La proposta d'Alemagna sorprèn pel fet d'invertir el protagonisme narratiu i donar veu a un personatge venjatiu, narcisista però, sobretot, profundament infeliç. Així, narrat en primera persona, és la reina qui per fi s'atreveix a confessar el turment causat pel seu odi, el dolor que li provoca no saber-se la més bella i el desig obsessiu de destruir a qui no li deixa assolir el seu propòsit. Qui és aleshores el personatge més dolent? Alemagna s'agafa amb força a aquest interrogant per a donar-li la volta, replantejar el concepte de maldat i reconstruir un text en forma de confessió tràgica que explica la bogeria d'una gelosia engegadora. Tot i l'originalitat del posicionament d'aquest text, cal reconèixer que són les il·lustracions, tan denses, profundes i cruentes, la joia i l'atreviment d'aquest àlbum. Una concentració artística formidable amb una gran força plàstica tant en conjunt com de manera individual.

Il·lustrar les tenebres de l'ànima

Alliberant-se del to més simpàtic d'altres publicacions, però fidel a l'estil que la caracteritza, Beatrice Alemagna intercala a *Adeu, Blancaneu* les pàgines blanques del text amb les il·lustracions a sang, que

reuneix en una mena de galeries diferents de grans llenços, tot jugant amb l'efecte sorpresa de passar la pàgina i forçant alhora l'acció d'alentir la lectura per a parar-se a mirar. La riquesa de la proposta comença, doncs, amb una presentació en gran format i amb l'agrupació intencionada d'il·lustracions, una disposició que concentra l'interès en la imatge i ens fa pensar, després de la seva mort encara més, en Květa Pacovská i l'opinió que l'àlbum il·lustrat és el primer museu que l'infant descobreix.

D'altra banda, Alemagna renova, i desafia, el llenguatge de la il·lustració per a construir una manera de narrar diferent a partir de la barreja entre la figuració i l'abstracció, una aliança estilística subversiva i diferent amb un equilibri perfecte que, a més, amplifica visualment el desassossec i la pena de la narradora. Amb una essència eminentment pictòrica, les il·lustracions d'aquest àlbum passen entre l'estètica tenebrosa, la confusió visual, l'expressionisme dels rostres, la indefinició formal i l'exageració emocional, uns trets que, en definitiva, trenquen les convencions estètiques més arrelades i centrades generalment en imatges amables de moltes publicacions de la LIJ, com per exemple, i per relacionar-la amb la narració d'Alemagna, la proposta de Quentin Gréban en la traducció de Teresa Broseta (*La Blancaneu*, Animagallibres, 2019).

A més, tot i la presència de les tintes fluor que han aflorat en les darreres publicacions d'Alemagna, les il·lustracions d'*Adeu, Blancaneu* no renuncien a l'aleatorietat del color ni tampoc a la compareixença

En *La casita de chocolate* (Kalandraka, 2008), el paisatge adquireix una dimensió monstruosa gràcies a l'expressionisme i els trets surrealistes de l'estètica de Pablo Auladell.

d'altres tonalitats molt més fosques, com ara el negre, que es dilueix per les composicions mitjançant tocs ràpids i bruscos que accentuen les textures i el dramatisme juntament amb la resta de trets esmentats. Certament, les imatges de tendència gòtica –i més comercials– de la *Blancaneu* de Benjamin Lacombe (Edelvives, 2011) segueixen aquest corrent cromàtic més obscur i crepuscular, però no aconsegueixen escapar-se de la literalitat del text ni tampoc capgirar la mirada com sí que arriben a fer-ho les d'Alemanya.

Ara bé, són les il·lustracions d'*Adeu, Blancaneu* una excepció en la LIJ del segle XXI?

Tot al negre

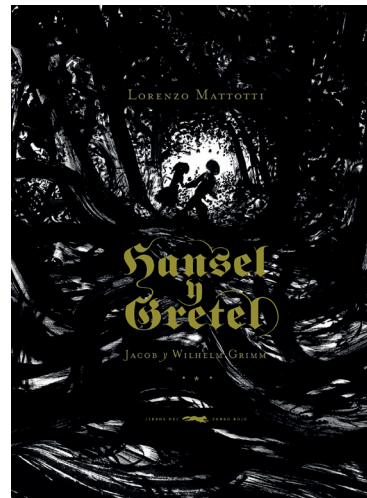
La possibilitat de trobar àlbums per a infants que traspassen els límits establerts pel que fa a la imatge no és una tasca tan senzilla. La manca d'una formació visual, l'excés de producció, els corrents dominants i la por a fugir-ne, entre altres factors, provoquen una alienació editorial i una repetició d'estètiques i paradigmes plàstics sovint conduïts per motius més bé econòmics, educatius i de correcció política que no pas artístics, en els quals el color és un dels elements de la imatge que més desaprovacions pateix.

Resulta curiós comprovar com el color no és sols una qüestió de percepció visual o de gust personal, sinó que, segons cada racó del món, pot transmetre un missatge determinat i contenir significats diferents. Com sabem, a Europa el negre és el color de la pèrdua i del dol, però també sol veure's com el color del misteri i de la nit; és amenaçador i sinistre i pot arribar a ser sufocant i opressiu, unes qualitats que s'allunyen del que es pressuposa que hauria de ser una obra per a infants. El negre és indefugiblement un color fosc, i Alemanya sap jugar amb la seva personalitat, amb el seu potent efecte psicològic, per a tractar d'afectar profundament les emocions de qui llegeix i, sobretot, de qui mira i interpreta les il·lustracions.

La cerca de l'atractiu artístic i la gosadia a l'hora de publicar un àlbum amb unes il·lustracions desafiantes, tot lluitant contra els prejudicis per part sobretot dels adults –al cap i a la fi, el públic que sol seleccionar el llibre–, fan també de *Hansel y Gretel* de

“ A partir de la barreja entre la figuració i l'abstracció, Beatrice Alemagna renova i desafía el llenguatge de la il·lustració ”

Lorenzo Mattotti (*Libros del Zorro Rojo*, 2010) una obra impactant que remou l'estancat i tan ocasionalment reiteratiu mercat editorial a partir d'una recreació plàstica molt personal que desconcerta emocionalment des de la imatge i, sobretot, des del color. Com la de *Blancaneu*, l'aventura de Hansel i Gretel és una de les històries més conegudes, i potser més cruels, dels germans Grimm, una narració que projecta l'angoixa que pateixen dos infants que han estat abandonats al bosc, del qual no saben com sortir. Captivat per la força irresistible dels malsons que aterreixen les nits infantils, Mattotti ens convida així a aventurar-nos en el bosc més ombrívol i profund, arrossegant-nos-hi a través de la candidesa dels dos germans.

Ara bé, si, com exposa Bruno Bettelheim, el conte és en si una obra d'art, Lorenzo Mattotti ens atrapa i ens fa perdre'ns en el seu art tot reforçant amb les seves imatges aquesta opinió, en engrandir mitjançant una espessa i violenta pinzellada negra que juga amb els pocs blancs que resten a la composició un relat que, a més, en aquesta ocasió no té cap altre suport que la narració visual. La llum i la foscor, i els forts contrastos entre totes dues, s'alcen com les aliares principals d'una història en imatges on el paisatge misteriós esdevé un personatge fonamental, amb els seus arbres de fulles frondoses, elements que ens

- ... aboquen cap a un perill que s'anuncia imminent. La por que genera intencionadament aquesta història dels Grimm es fa tan present en la proposta de Mattotti que deixa aterrit a qui s'acosta a les seves il·lustracions, tan efectives en l'objectiu com atractives en la forma i, potser, al límit del que molts podrien catalogar com a LIJ.

Sortir al bosc per a tornar a casa

La por, controlada, genera més preguntes. Precisament, una intenció amb què van ser recopilats molts dels contes clàssics. L'il·lustrador Manuel Marsol sol comentar que els més petits necessiten explorar el món, és a dir, sortir al jardí —o al bosc—, però sent conscients que poden tornar a casa. Per a Marsol l'àlbum és, de fet, aquest jardí: un espai nou, però segur, allunyat de la quotidianitat, en què la desconexió i la intranquil·litat motiven la curiositat i la imaginació en encetar una conversa, per exemple, amb la imatge. Per això és important no fer concessions a la simplificació de la il·lustració, ni tampoc a la creença errònia de presentar imatges fàcilment comprensibles, i establir una connivència amb els destinataris més petits i els interessos artístics. És així com Pablo

El dolor dels nans representat per Beatrice Allemagna en *Adeu, Blanqueu*.

Referències dels àlbums

- ALEMAGNA, B. (2022). *Adeu, Blanqueu*. Combel.
 AULADELL, P. (2008). *La casita de chocolate*. Kalandraka.
 FABER, A. (2010). *El pelut*. Thule.
 FERRERO, M. (2019). *La receta de Hans i Greta*. Baula.
 GRÉBAN, Q. (2019). *La Blanqueu*. Animallibres.
 LACOMBE, B. (2019). *Blancanieves*. Edelvives.
 MATTOTTI, L. (2010). *Hansel y Gretel*. Libros del Zorro Rojo.

Auladell reafirma la seva voluntat artística en il·lustrar la traducció a partir de la versió original de *La casita de chocolate* (Kalandraka, 2008).

L'autèntica subversió d'aquest darrer àlbum, per tant, rau de nou en les il·lustracions, que plasmen sense contemplacions la inquietud, el desemparament i l'hostilitat que pateixen els dos germans que han estat abandonats al bosc, un món amenaçador on, com a la versió de Mattotti, res és el que sembla; fins i tot els pares, i de nou el paisatge, adquireixen una dimensió monstruosa gràcies a l'expressionisme i els trets surrealistes que caracteritzen l'estètica d'Auladell, que tracta de no vetar l'impacte emocional que les il·lustracions tenen sobre nosaltres, es mostra creativament més lliure en escapar-se de la força centrípeta de la correcció visual i s'oposa a l'estètica d'altres publicacions, com ara la versió de Mar Ferrero a *La receta de Hans i Greta* (Baula, 2019).

Tot i que, de tant en tant, s'aprecia un cert trencament amb l'estètica canònica, moltes de les propostes il·lustrades continuen mostrant-se força repetitives. Tanmateix, la trobada i el descobriment d'il·lustracions com les d'Alemagna, Mattotti i Auladell, en aquest cas centrades en els contes clàssics, ens permet ampliar el repertori visual i configurar el nostre imaginari i gust personal, alhora que demostra que un altre tipus d'àlbum amb il·lustracions més complexes, emocionals i colpidores és possible. Ara, la qüestió és perdre la por i transitar la imatge sense limitacions ni imposicions, sobretot els qui ja som més grans i estem més carregats de prejudicis i censures visuals, i com a *El pelut* d'Arianne Faber (Thule, 2010), pensar en l'enfosquiment visual com si d'un pollet disfressat es tractés. I en el fet que, malgrat tot, sempre tornem a casa o, almenys, al plaer de passar de la penombra a la llum amb una il·lustració estimulant. I qui vol negar aquest goig als més petits? ●

Bibliografia general

- BETTELHEIM, B. (1977). *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Crítica.
 HELLER, E. (2021). *Psicología del color*. Gustavo Gili.
 MANGUEL, A. (2002). *Leer imágenes*. Alianza.
 MARTÍN ORTEGA, E. (2022). *La belleza en la infancia*. Eolas.
 MENDELSON, P. (2015). *Qué vemos cuando leemos*. Seix Barral.